

**Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України
щодо удосконалення інститутів проведення обшуку у невідкладних
випадках, а також реєстрації заяви, повідомлення про вчинене
кримінальне правопорушення»
(реєстр. № 15488-3 від 24.08.2026)***

***Анотація.** В інформаційній довідці досліджуються питання щодо удосконалення процесуальних підстав та порядку проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення у них обшуку, а також дотримання прав людини при здійсненні цих та деяких інших процесуальних дій. Відповідний аналіз проведено в контексті пропозицій, передбачених у проєкті Закону України (реєстр. № 15488-3 від 24.08.2026) (далі – законопроект).*

Розглядається відповідність законопроекту основоположним засадам правотворчої діяльності та кримінального процесуального законодавства, рішенням Європейського суду з прав людини, практиці Верховного Суду, що стосується забезпечення прав людини під час кримінального провадження.

За результатами дослідження виявлено деякі ризики, які в подальшому перешкоджатимуть належній реалізації закону під час правозастосовної діяльності та досягненню його мети – законодавчого забезпечення конституційних принципів верховенства права, законності та недоторканності житла чи іншого володіння особи при проникненні до житла та проведенні обшуків, удосконалення судового контролю за здійсненням вказаних процесуальних дій тощо.

***Ключові слова:** кримінальне провадження, проникнення до житла чи іншого володіння особи, обшук, невідкладність проведення обшуку, ухвала про дозвіл на обшук, початок досудового розслідування, гарантії прав особи, судова практика.*

Вступ

Відповідно до частини першої статті 233 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених частиною третьою цієї статті.

У ній передбачено, що слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. У такому разі прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 цього Кодексу, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого, дізнавача про обшук

або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, установлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому статтею 255 цього Кодексу.

Тобто чинний кримінальний процесуальний закон допускає як виняток можливість проникнення до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчого судді лише у трьох випадках, визначених як *невідкладні*: врятування життя людей; врятування майна; безпосереднє переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення.

Водночас під час правозастосовної діяльності виникають питання щодо можливості віднесення до таких невідкладних випадків, передбачених КПК України в якості підстав для проникнення до житла особи й проведення там обшуку без відповідної ухвали слідчого судді, обставин, пов'язаних із попередженням чи унеможливленням знищення речових доказів, необхідністю збереження доказової бази кримінального провадження, безпосередньою фіксацією відомостей щодо вчинення злочинів тощо.

Як наслідок, передбачений процесуальним законом невідкладний порядок проникнення до житла та проведення там обшуку під час правозастосування може призводити до зловживань та порушень прав громадян уповноваженими посадовими особами через розширене тлумачення зазначених випадків.

Те ж саме стосується зобов'язань прокурора, слідчого, дізнавача за погодженням із прокурором невідкладно звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку у разі проникнення до житла до постановлення відповідної ухвали слідчого судді.

Викладене, а також необхідність правової регламентації обставин, пов'язаних із забезпеченням прав людини при проникненні до житла чи іншого володіння особи, проведенні там обшуків, а також статусу майна, вилученого під час таких обшуків, обумовили підготовку досліджуваного законопроекту.

Основна частина

У законопроекті досягнення названої мети пропонується реалізувати шляхом внесення відповідних змін до окремих положень статей 167 «Припинення тимчасового вилучення майна», 214 «Початок досудового розслідування», 233 «Проникнення до житла чи іншого володіння особи», 234 «Обшук», 235 «Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи», 303 «Рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, та право на оскарження», 309 «Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування» КПК України.

Законопроект є альтернативним до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 233 Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення підстав проникнення до житла чи іншого володіння особи у невідкладних випадках» (реєстр. № 15488 від 07.08.2026).

За результатами проведеного дослідження вважаємо за доцільне відзначити таке.

У законопроекті пропонується встановити 72-годинний строк, не пізніше якого прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язані невідкладно звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку у випадку проникнення до житла до постановлення відповідної ухвали слідчого судді. Таке положення передбачено у частині третій статті 233 КПК України (у редакції законопроекту).

Однак вбачається, що зазначений строк у цьому випадку не узгоджується із сутністю та смислом самого поняття «невідкладний», яке передбачає необхідність проведення відповідних процесуальних дій, з огляду на їх надзвичайний та винятковий характер, негайно, зараз, без будь-яких зволікань, без відкладення «на потім» тощо.

Така невідкладність обумовлена раптовістю, непередбачуваністю та винятковістю обставин виникнення відповідного випадку.

Проникнення до житла чи іншого володіння особи та проведення там обшуку без ухвали слідчого судді за вищеназваних невідкладних обставин, передбачених статтею 233 КПК України, означають зазвичай необхідність звернення з таким клопотанням цього ж дня, до кінця робочого дня, упродовж якого було здійснено проникнення до житла та обшук.

Сама сутність «невідкладної процесуальної дії» передбачає екстрений, тобто одразу після завершення, судовий контроль за дотриманням прав і свобод людини, законністю та обґрунтованістю її проведення. Затягування цього процесу до трьох діб фактично нівелює правову природу відповідного судового контролю.

На неприпустимості зловживання поняттям «невідкладності» акцентував і Верховний Суд, зокрема, у постанові Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 01.11.2023 (справа № 462/3127/22, провадження № 514879км23). З огляду на висновки Верховного Суду, порушення вимоги «невідкладності» при проведенні слідчим, прокурором відповідних процесуальних дій призводить до порушення прав людини і основоположних свобод. Внаслідок цього докази, отримані в ході їх проведення, та похідні від них докази є недопустимими згідно з принципами доктрини «плодів отруйного дерева» (*fruit of the poisonous tree*), що була сформульована у низці рішень Європейського суду з прав людини (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114726887>).

Вимога щодо негайного ретроспективного перегляду судом обґрунтованості проведення обшуку житла особи без санкції суду передбачена також і національним законодавством держав-членів Європейського Союзу. У деяких із них для визначення «невідкладних випадків» використовується термін *periculum in mora* – «небезпека у зволіканні».

Наприклад, відповідно до параграфу 105 (Paragraph 105 StPO) Кримінально-процесуального кодексу Німеччини (Strafprozessordnung, StPO) обшук житла признається лише суддею. Однак, у разі «небезпеки у зволіканні» (*Gefahr im Verzug*) право на наказ про обшук мають службові особи органів прокуратури або поліції. У будь-якому випадку поліція зобов'язана спробувати зв'язатися з черговим суддею. Якщо обшук проведено без санкції судді,

матеріали обшуку мають бути негайно передані на перевірку судді. Недоведеність невідкладності призводить до визнання доказів недопустимими¹.

Отже, вищезначені положення досліджуваного законопроекту не повною мірою узгоджуються зі встановленими Законом України «Про правотворчу діяльність» вимогами щодо правової визначеності та системності змісту нормативно-правового акта, а також із вимогами щодо ефективного судового контролю за дотриманням прав особи на недоторканність житла під час кримінального провадження. У подальшому це може ускладнити належну реалізацію законопроекту під час правозастосовної діяльності та досягнення його мети.

Висновки

Попри актуальне значення законопроекту «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення інститутів проведення обшуку у невідкладних випадках, а також реєстрації заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення» (реєстр. № 15488-3 від 24.08.2026), він містить деякі ризики, які в подальшому можуть перешкодити його реалізації, внаслідок чого відповідні положення потребують уточнення.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

¹ Strafprozeßordnung (StPO) § 105 Verfahren bei der Durchsuchung. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/_105.html